

EINER VON UNS

*Jude zu sein, ist
ein dauerndes
Auf-sich-Nehmen*

Peter Scheiner gehört zu jenen, die erst als Erwachsene, in der Fremde ihre Identität gefunden haben, da ihre Eltern, die viel erliden mussten, sie nicht damit konfrontieren wollten. Seine Geburtsstadt Komarno hat er erst 1989, nach über zwanzig Jahren, wiedergesehen, und betroffen musste er feststellen, dass sich seitdem fast nichts verändert hat.

«Meine Mutter kam aus Szeged, mein Vater aus Komarno. Zuhause haben wir nur Ungarisch gesprochen, doch bedingt durch den Assimilationszwang der Juden wurde ich in eine slowakische Schule eingeschrieben, und die Eltern sprachen mit mir auch nie darüber, was sie durchmachen mussten. Mein Vater überlebte Mauthausen, er wog noch 35 Kilogramm und hatte Typhus, meine Mutter überlebte den Krieg in Budapest. In beiden bemächtigte sich das Gefühl, dass man sich anpassen, mit den anderen verschmelzen müsse, nur so könne man am Leben bleiben. Für meinen Vater, der aus einer sehr religiösen Familie stammte, starb Gott in Mauthausen. Seine Eltern hatten ein koscheres Lebensmittelgeschäft in Komarno. Sie waren acht Geschwister, er war der einzige aus der Familie, der zurückkam. Ich kann ihn verstehen, dass er nicht an Gott glaubte. Allerdings erst jetzt, denn in meiner Kindheit war von der Religion daheim nie die Rede. Mein Vater war zwar Mitglied der Kultusgemeinde, nahm jedoch nur an den Gedenkfeiern für die Märtyrer teil, denn er sagte, es gibt unter ihnen auch Spitzel, und er sagte, er möchte nicht zu einer Gemeinschaft gehören, in der er auf jedes Wort aufpassen muss. Zusammen achteten meine Eltern darauf, dass das Judentum für mich kein Thema würde; sie meinten, dass dies nur mit Sorgen einherginge. Und ich habe mich nicht weiter um meine Abstammung gekümmert, so musste ich als Erwachsener zu mir selbst zurückfinden.

közülünk való

ZSIDÓNAK LENNI *folytonos* vállalás

Scheiner Péter azok közé tartozik, akik csak felnőttként, idegenben találták meg az identitásukat, mert sokat szenvedett szülei övták őket tőle. Szülővárosát, Komáromot 1989-ben több mint húsz év múltán látta viszont, és megdöbbenéssel tapasztalta, hogy azóta szinte semmi sem változott.

„Édesanyám szegedi, édesapám komáromi volt. Orthon csak magyarul beszélünk, de a zsidók assimilációs kétnyelve folytán szlovák iskolába fruttak, és soha nem beszéltek nekem arról, mit éltek át. Apám Mauthausenben szabadult 35 kilósan, tifusszal. Édesanyám Zuglóban vészelte át a háborít, de mindkettejükben megmaradt, hogy meg kell hódítani, be kell olvadni, mert csak így lehet megmaradni. Apám számára Isten Mauthausenben meghalt annak elemére, hogy nagyon vallásos családból származott. Szüleinek köser élelmiszerboltjuk volt Komáromban. Nyolcan voltak testvérek, és az egész családból egyedül tért vissza. Meg tudom út érteni, és az csak most, mert gyermekkoromban erről otthon egy szó sem esett soha. Apám tagja volt ugyan a hitközségnek, de csak a mártírszemélyek megemlékezéseken vett részt, mert azt mondta, besűgő is van közöttük, és ő nem akar olyan közösségbe járni, ahol minden szavára vigyáznia kell. Anyámmal együtt arra ügyeltek, hogy számomra a zsidóság már ne is legyen téma, mert attól tartottak, hogy ez csak bajjal járhat. Én pedig nem éreklédtem különösebben a származásom iránt, ezért felnőttként kellett visszatársalnom önmagamhoz.”

Motorkeréppárral Bécsbe
Scheiner Péter már komáromi gimnazistaként is tudósította a szlovák televíziót a helyi történelekről, komáromi és országos lapokba írt, érettségi után pedig operatőrasszisztensként dolgozott a pozsonyi rövidfilmstudioiban. Oktató- és dokumentumfilmek készítésében vett részt egy nagyon szerencsés időszakban, amikor Csehszlovákia éledezni, nyitni kezdett, és szinte semmi sem volt tilos.
„1965-től kezdve már nagyon sok érdekes témát meg lehetett említeni, beleértve a zsidóságot is, de akkor még engem sem érdekelt. Ma már sajnálom, mert azokban az években még sok érdekes ember élt Komáromban, akiknek a tanúságtételét, visszaemlékezéseit érdemes

LEP SCHEINER PÉTER ARCHIVÁR
WWW.VASARNAP.COM • 2015. JANUÁR 20.
VASARNAP 5

Mit dem Motorrad nach Wien

Peter Scheiner berichtete schon als Gymnasiast der Stadt Komarno dem slowakischen Fernsehen über lokale Ereignisse, er schrieb in den lokalen und landesweiten Zeitungen und Zeitschriften, nach der Matura arbeitete er als Kameramann-Assistent beim Kurzfilmstudio Pressburg/Bratislava. Er arbeitete in einer sehr glücklichen Phase an der Erzeugung von Lehr- und Dokumentarfilmen mit, als die Tschechoslowakei zu erwachen begann, sich öffnete und fast gar nichts mehr verboten war.

«Von 1965 an konnte man bereits sehr viele interessante Themen erwähnen, das Judentum eingeschlossen, doch damals hat mich das nicht interessiert. Heute tut es mir leid, denn es lebten noch einige sehr interessante Leute in Komarno, die Zeugnis hätten ablegen, deren Erinnerungen man hätte verewigen können.

Ich dachte mir: Es wird für alles noch Zeit bleiben. Es kam mir überhaupt nicht in den Sinn, dass ich von hier weggehen sollte. Ich hätte nur einen einzigen Grund gehabt: Ich wollte der Militärpflicht nicht nachkommen, weshalb ein mir befreundeter Arzt eine Bestätigung schrieb, dass ich an Gastritis leide. Man akzeptierte dies zwei Jahre lang, doch dann hätte ich 1968 nach Bratis-

lava zur Durchuntersuchung ins Militärspital kommen müssen, wo der Schwindel wohl aufgefliegen wäre. Ich machte mir tatsächlich Sorgen, doch zuletzt entschied statt mir die Geschichte. Im August 1968 kamen die Russen und ich sah, dass ich nicht würde bleiben können. Eine Woche lang habe ich noch in den Straßen von Prag und Bratislava gefilmt, als ich durch Zufall einen österreichischen TV-Producer kennenlernte: Wir lagen nebeneinander auf der Erde, als die Russen in die Luft schossen. In den kommenden Tagen arbeiten wir bereits zusammen und er verkaufte die Filme an fast alle westlichen TV-Stationen. Dann fuhr er nach Hause, und ich fuhr mit einem Pionier-Motorrad, mit zehn österreichischen Schilling in der Tasche, ohne Sprachkenntnisse nach Wien. Mit 22 Jahren fand ich dies keine grosse Sache. Ich traf meine Verwandten, und sie nahmen mich für einige Wochen auf. Dank den für das ORF wichtige und einmalige Filmaufnahmen über die russische Invasion der Tschechoslowakei, half mir der damalige Programmleiter des österreichischen Fernsehens, der nachmalige Wiener Bürgermeister, Dr. Helmut Zilk. Als ich beschloss, weiterzuziehen, empfahl er mich dem Schweizer Fernsehen; den Job bekam dann zwar jemand anderes, ich wurde aber in einem Photolabor angestellt. Ich wohnte bei einer jüdischen Familie in Untermiete, und eigentlich begann ich erst dort, mich für die jüdischen Bräuche zu interessieren.»

Besuch in Mauthausen

Die Emigration bedeutete, dass man zuhause in Abwesenheit als Emigrant verurteilt wurde, und wäre man auf Besuch heimgekehrt, hätte man einen eingesperrt. Auch die Anverwandten durften nicht in den Westen reisen. Peter Scheiner sah seinen Vater erst zehn Jahre später, 1978, wieder. Sie haben sich in Wien getroffen, von dort fuhren sie mit dem Auto nach Zürich, und unterwegs blieben sie in Mauthausen stehen.

«Ich fragte, ob wir nicht stehen bleiben sollen. Das war die erste Gelegenheit, miteinander über die Vergangenheit zu sprechen. Er fragte zurück, ob es notwendig wäre. Ich sagte, es sei kein Muss, aber wo wir schon hier wären, sei es doch gut, diesen Ort anzusehen. Er stimmte zu. Ich hatte das Gefühl, ihn erschütterte das Ganze weniger als mich. Er hatte alle Ungeheuerlichkeiten hinter sich; ich erlebte alles, was ich sah, als Neuigkeit. Es war schon ein Schock, als man beim Eingang einen Eintrittspreis von uns verlangte. Mein Vater sagte zu der jungen Dame, dass er hier Lagerinsasse war, worauf sie

közülünk való

A Naiv álmok című film bemutatója

lett volna megörökíteni. Azt gondoltam, mindenre lesz idő, eszembe sem jutott, hogy el kellene innen menni. Egyetlen okom lett volna: nem akartam bevonulni a kötelező katonai szolgálatra, ezért egy orvos barátom igazságot írt, hogy gyomorfekélyben szenvedek. Ezt kétféle bevették, de 1968-ban kellett volna jönnöm Pozsonyba a latornai kórházba kivizsgálásra, és ott már kiderült volna a család. Aggódtam is, de végül a történelem döntött helyettem. 1968 augusztusában bevonultak az oroszok, és én láttam, hogy itt nincs maradékom. Egy hétig még fizettem a pozsonyi és prágai utakon, és teljesen véletlenül megismertem egy osztrák tévéproducent – egymás mellett feküdtünk a földön, amikor az oroszok a levegőbe löttek. A következő napokban már együtt dolgoztunk, és ő vezetett a filmekhez szinte minden nyugati televízióknak eladta. Utána hazament, én pedig egy Pionier motorbiciklivel, tíz schillinggel a zsemben, nyelvtudás nélkül mentem ki Bécsbe. Huszonegy évesen ez nem tűnt problémának, megtaláltam a rokonaimat, és pár hétre befogadtak. A csehszlovákiai orosz invázióról készített filmek közönségében nagyon sokat segített az osztrák közszolgálati televízió akkori programigazgatója, Bécs későbbi polgármestere, Helmut Zilk. Ő ajánlott be a svájci televízióhoz is, amikor eldöntöttem, hogy továbbállok, de az állást végül más kapta meg, én egy fotolaboratóriumban találtam munkát. Egy zsidó családnál láttam alberiben, és tulajdonképpen ott kezdtém el ismerkedni a zsidó szokásokkal.»

Látogatás Mauthausenben

A kíváncsiság alkorkorjait azt jelezte, hogy itthon távolról is elhitték az emigránst, és ha hazalátogatni volna, börtönbe zárnák. Hozzájárított sem utazhatni Nyugatra. Scheiner Péter is csak tíz év múltán, 1978-ban látta viszont édesapját. Bécsben találkozott, onnan mentek autójával Zürichbe, útba ejtve Mauthausent.

„Megkérdeztem tőle, nem állunk-e meg: ez volt az első alkalom, hogy egyáltalán szóba került kórházunk a mály. Visszakérdeztem, muszáj-e. Mondtam, hogy nem muszáj, de ha már itt vagyunk, jó lenne megnézni ezt a helyet. Ráköszönt: Úgy látom, én kevésbé riáz meg az egész, mint engem. Ő már minden szorongásomtól volt, engem minden időpontomtól ért, amit láttam. A sokkhatás ott kezdődött, hogy a pénztárnál belépőjegyet akartak vetetni velünk. Apám mondta a hölgynek, hogy ő itt raboskodott, erre az egészségére világszóra, hogy természetesen bevehetünk ingyen. Apám odaszólt nekem: «Látod, ha velem jössz, mindenint spórolsz – oldalmi kellett a súlyos pillanatot. Egy barakkban, ahol három priest volt egymás felett, elmondta, hogy minden priestcs hármán aludtak. Arra vittek: hogy valaki meghaljon, és fészakaduljon a helye. Megkérdeztem, hogy létezik, hogy náluk. Azt mondta, aznap, amikor ő lett volna a soron, a krematorium műszaki hiba miatt nem működött. A némekek mindent terv szerint, szisztematikusan csináltak, és ezt a csoportot

egyszerűen kihagyták. Nagyon mély benyomást tett rám, amit ott láttam: arról a pillanattól számított tudatos zsidóságomat. Komoromban alig szembesültem vele, ezért nem is foglalkoztatott. Nyegyelkes vagy ördögies lehettem, amikor a hentes lánya az órián lecsúszott. Olyan pontot kapott tőlem, hogy az asztal adta a másikat, rögtön elindult az ortva vére. Ma már nem vagyok rá büszke, de a tanár egy szót sem szolt, meg sem büntetett. Ez volt egyetlen negatív «élményem» egyébként zsidó fiúkkal barátkoztam, és mindenki tudta rólam, hogy zsidó vagyok, de magam sem tudtam volna megmondani, hogy ez mit jelent. Ma már tudom. Állandó keresést, vállalat és önmagammal való szeméztést. A többéghöz tartozók gyakran érezték, hogy nem tartozom köztük. Például azt kérdezik, mit csináltak ti, zsidók? Gázában. Nem izrael, hanem ti, zsidók, így általánosítva. Ez egy finomabb formája az antiszemitizmusnak. A gimnazista osztálytársaimmal évek óta rendszeresen találkozom Pozsonyban, és vannak közöttük olyanok, akik csak most váltottak be, a hervenhez közeledve, hogy ők is zsidó származásúak – még a szürelm sem tudták rólok. Amikor itthon járok, érem ez a féltelme, mert érzem az erősödő antiszemitizmust. A komáromi zsidókerül zsidó Naiv álmok című filmében érintem is ezt a témát. Ugyanakkor furellom, hogy egy szakmai, demokrátilias EU-agállamban valakinek titkolnia kell a származását. Ugye ha titkolnia nem is, de beözönle nem ajánlamb róla, mert azal csak rossz pontokat szerezhet. Talán ez a mi beszélgetésünk is ebbe a kategóriába tartozik. Nem hiszem, hogy a szlovák televízió ezután másodra tűzi a filmet, és készíti egy beszélgetést «Zsidóknak lenni a mai Szlovákiában» címmel. De úgy vélem, aki ezen a téren meghöröködik, és arra jelték, hogy meglessza valahogy, az más, fontosabb dolgokban sem tud kiállni a meggyőződése mellett, ha még van neki egyáltalán. És az egészen az a legrosszorból, hogy ha odáig fajul a helyzet, úgyis mindenkit megtalálnak. Akkor pedig inkább emelt fővel fejtenek el, mint meghunyászkodva.»

Hazalérés Komoromban

A fotolaboratóriumból egy magánvállalathoz került Scheiner Péter, ahol ipari oktatófilmek készítésében vett részt operatőrként. 1972-ben

6 VASÁRNAP 2011. JANUÁR 23. • WWW.VASARNAP.COM

sehr beschämt antwortete, dass wir selbstredend kostenlos eintreten dürfen. Mein Vater meinte dann zu mir: «Siehst du, wenn du mit mir mitkommst, kannst du überall sparen» – irgendwann musste auch er mit diesen schweren Augenblicken umgehen, die Spannung lösen. In einer Baracke, in der sich drei Pritschen übereinander befanden, erzählte er mir, dass auf jeder Pritsche drei geschlafen hätten. Sie hätten darauf gewartet, dass jemand von ihnen sterbe, damit ein Platz frei würde. Ich fragte ihn, wie es kam, dass er überlebte. Er erzählte mir, dass an dem Tag, als die Reihe an ihm kommen sollte, das Krematorium aus technischen Gründen nicht funktionierte. Die Deutschen hatten alles nach Plan, ausgesprochen systematisch gemacht, und so haben sie diese Gruppe einfach ausgelassen. Es machte alles, was ich sah, einen sehr tiefen Eindruck auf mich; von diesem Augenblick an zählte ich mich bewusst zum Judentum. In Komárom war ich mit dem Judentum kaum konfrontiert, weshalb es mich auch nicht beschäftigte. Einmal, ich war in der vierten oder fünften Klasse, da beschimpfte mich die Tochter des Fleischhauers als schmutzigen Juden. Sie bekam eine so große Ohrfeige von mir, dass sie gegen den Tisch flog und ihre Nase zu bluten begann. Heute bin ich darauf nicht mehr stolz, doch der

Lehrer sagte kein Wort, er bestrafte mich auch nicht. Das war mein einziges negatives «Erlebnis»; sonst war ich mit jüdischen Kindern befreundet und alle wussten, dass ich Jude bin, doch ich selbst hätte gar nicht sagen können, was das eigentlich bedeutet. Heute weiß ich es. Ständiges Suchen, ein Auf-sich-Nehmen und eine Konfrontation mit sich selbst. Die zur Mehrheit Gehörenden lassen vielfach fühlen, dass man nicht zu ihnen gehört. Sie fragen zum Beispiel, was habt ihr Juden in Gazah zu suchen. Nicht Israel, sondern ihr Juden, ganz verallgemeinernd. Das ist eine feinere Form des Antisemitismus. Ich treffe mich seit Jahren regelmäßig mit meinen ehemaligen Mitschülern aus der Gymnasialzeit in Bratislava, und es gibt unter ihnen solche, die die erst jetzt, auf die 70 zugehend, zugeben, dass sie jüdischer Abstammung sind – nicht einmal meine Eltern wussten davon. Wenn ich hier, in meiner alter Heimat, herumgehe, kann ich diese Ängste verstehen, denn ich spüre den wachsenden Antisemitismus. In unseren Film «Naive Träume» über die Juden von Komarno berühren wir dieses Thema. Gleichzeitig finde ich es eigenartig, dass irgendjemand in einem freien, demokratischen EU-Mitgliedsland seine Abstammung verheimlichen muss. Oder wenn man es auch nicht verheimlichen muss, ist es nicht ratsam, darüber zu reden; es kann einem nur Nachteile einbringen. Vielleicht gehört auch unser Ge-Jahren erstmals heimkehrte.

«1989 machte ich mich sogleich auf den Weg, doch habe ich einen ganzen Tag gebraucht: Ich kam mit dem Auto aus Wien, und ich habe mich mindestens zehnmal umgedreht. Ich hatte Angst, dass ich die zwei Jahre, zu der ich als Emigrant verurteilt worden war, doch würde absitzen müssen. Und dann war da dieses starke Gefühl, hier eigentlich nichts mehr verloren zu haben. Ich habe alles so vorgefunden, wie ich es verlassen hatte: die Städte waren genauso grau wie damals, und im Europa-Hotel in Komarno wirkten bloss die Stoffüberzüge der Sessel abgegriffener. Meine Mutter lebte zu dieser Zeit noch. Mein Vater verstarb in 1985; ich konnte an seinem Begräbnis nicht teilnehmen, man hätte mich eingesperrt. Später kam ich lange Zeit nicht mehr heim. Ich nahm meine Mutter in die Schweiz mit. Vor zwölf Jahren überredete mich mein Freund Sándor Paszternák, der ebenfalls in der Schweiz gelebt hat, der aber mittlerweile leider verstorben ist, dass ich mit ihm zum Gedenktag für die Märtyrer heimfahren solle. Es war da, als ich realisierte, dass auch ich eine Verantwortung für diese Gemeinde hatte. Ich beschloss, einen Film über die noch lebenden Juden von Komarno zu drehen, damit sie wenigstens Spuren zurücklassen. Wir arbeiteten vier Jahre an dem Film. Jedes Jahr reiste ich für den Gedenktag

sprach in diese Kategorie. Ich glaube nicht, dass das slowakische Fernsehen nach all dem den Film ins Programm nimmt und ein Gespräch unter dem Titel «Jude zu sein in der heutigen Slowakei» führt. Doch bin ich der Meinung, dass wenn jemand sich auf diesem Gebiet zurückzieht, sich still und angepasst verhält, um irgendwie ohne Probleme durchzukommen, auch bei anderen, wesentlicheren Dingen nicht bei seiner Überzeugung bleiben kann, falls er denn überhaupt noch eine hat. Und das Traurigste ist, dass, wenn sich die Lage radikal verschlechtert, man sowieso jeden findet. Dann soll man mich lieber mit erhobenem Haupt verurteilen, als geduckt und unterworfen.»

Heimkehr nach Komarno

Peter Scheiner kam vom Fotolabor in ein Privatunternehmen, wo er als Kameramann an der Produktion von Industrie und Lehrfilmen arbeitete. 1972 machte er sich mit seiner Frau Susanne selbstständig, die die Drehbücher für seine Filme schrieb. Aus ihrer Ehe entstammen zwei Kinder, der ältere, David, ist Elektroingenieur/Informatiker, der jüngere, Andreas, Filmkritiker. Beide waren schon in der Slowakei, doch verstehen sie die hiesige Welt nicht besonders gut, wie auch ihr Vater sie nicht verstand, als er nach zwanzig

saját vállalkozást alapított a feleségével, aki a filmek forgatókönyvét írta. Házasságukból két fiai születtek, az idősebb, Dávid elektromérnök-informatikus, a fiatalabb, Andreas filmkritikus. Mindketten jártak már Szlovákiában, de nem nagyon értik ezt a világot, mint ahogy az édesapjuk sem értette már, amikor húsz év múltán először hazajött.

...1989 decemberében rögtön hazaindultam, de egy egész napra volt szükségem, hogy főcsből autótól kitérjek, mert legalább tízszer visszafordultam. Félttem, hogy megis le kell töltenem az két évet, amelyre emigránsként ítélték, és nagyon erős volt bennem az az érzés is, hogy nincs már itt keresni valóm. Mindent ugyanúgy találtam, ahogy itt hagytam, a városok ugyanolyan szürkék voltak, a komáromi Európa Szállóban is csak a kárpit kopott meg a bútorokon. Édesanyim még élt akkor.

Édesapám 1985-ben halt meg, a temetésére sem tudtam hazajönni, mert bebizonyították volna. Aztán sokáig nem is jártam vissza, édesanyámat kivéve Svájcba. Tizenkét éve Paszternák Sándor barátom, aki számomra Svájcban él, de azért, sajnos, meghalt, rávert, hogy jöjjek el vele a mártírtápra. Eljöttem, és eldöntöttem, hogy én is felelősséggel tartozom ezért a közösségért. Először is, hogy készítsék egy filmet a még élő komáromi zsidókról, hogy maradjon valami nyomuk. Négy évig forgattunk, minden évben előttem a mártírtápra, és nem győztem csodálkozni, hogy az érintettek kívül a holokauszt témája az égvéiglen senki sem érdekli Komáromban. A filmet, amelynek címe: Előzetes a jövőért a címre, le sem akarták vetíteni a városban, végül Svájc posztosny nagykövete írt az akkori polgármesternek, így sikerült. Majdnem száz néző látta a Tatra moziban annak ellenére, hogy alig volt reklámja. A Duna Menti Múzeumnak vetítők és VHS-kazetták is fejelemint ingyen, de nem tartották érdeklődést. A második világháborúban és a 2700 odavesztett zsidónak a múzeum csak egy kis szobát szentelt. Még mindig ugyanazok a tárgyak vannak ott, mint az 50-es években, mikor bennünket az iskolából vittek el oda. Úgy látom, ez a város ki akarja törölni emlékezetéből, hogy egykor nagy létszámú zsidó közösség élt itt, mert ha nem így lenne, a lelkiismeretével is szívesen költene vetnie. És arról tartok, ez nem csak Komáromra, hanem egész Szlovákiára igaz. Ezek csak beryomások – nem élek itt, nincs tapaszlatom és ezért jogom sem, hogy ítélkezzek. De véletlenül részt vettem egy beszélgetésben a Pozsonyi Egyetemen Könyvtárban, ahol professzorok és történészek próbálják nemzeti hőst kérelmi Jozef Tisóból, s ez megdöbbentett.

Naiv álomok, keserű csalódások

Scheiner Péter 2014-ben az 55. évfordulóját ünneplő helyi fókuszban egyik első tagjaként hívták meg Komáromba. Az elmúlt évtizedek történéseit bemutató fényképek kiállítását a Duna Menti Múzeumban

Fényképek kiállítása a Duna Menti Múzeumban

volt látható, ugyanitt mutatták be Naiv álomok című filmjét is, amely már a komáromi zsidók jelenével és jövőjével foglalkozik.

„Kíváncsi volnam rá, mi a helyzet ma a zsidósággal Komáromban, és arra kellett rájárnom, hogy bár a jelentős zsidó ünnepek mindig eljön egy pesti rabbi, és van elég látogató is, inkább hagyományőrzéssel van már szó, mint élő közösségről. Hiába év múlva lehet, hogy marad egy kulturális centrum – remélem, legalább ennyi, mert a következő nemzedéknek ez nagyon fontos –, ahol majd mindenki megértheti, hogy élek itt zsidó is, de kihaltak, feladták, beolvadtak. Tudom, hogy messziről jött embernek nem illik tanácsokat osztogatni, de próbáltam mi is a feleségemmel – akiknek Komáromhoz semmi köze, a nyelvet sem beszéljük – tenni a filmekkel valami azért, hogy téma legyen a zsidó közösség múltja és jelene. Ami itt szinte mindenki bárki, vagy ha már kézenlenni szót ejteni róla, harmadik személyben beszél. Róluk, akik őket küldték, de nem hangzik el, hogy ezen és azon az oldalon is a mi feladatunk állunk. Nem nyilvános bocsánatkérésre várunk el, csak némi segítségért, annak a beismeréséért, hogy igen, mi is felelősök vagyunk. A halotti életem Komáromban 2743 zsidó élt, 248-an tértek vissza; ma 45 tagja van a közösségnek. 2014. június elején volt a deportálás 70. évfordulója, de a magisztrátus nem talált szíveskedőnek, hogy a lakosság erről a tragikus eseményről rendszeres tájékoztatás legyen. Az volt a hivatalos véleményem, hogy ez a zsidó közösség feladata. A külföldi vendégek részére szerveztek egy városnézést, és a részvevők érdeklődtek a zsidó emlékhelyek iránt. Megnéztem a gyönyörűen restaurált Menházát, egy kis táblát az első komáromi zsidógyűlés helyén s az 1940 és 1945 között elpusztult komáromi polgárok közös emlékművét. A 2743 odavesztett zsidó emlékének egyetlen utcát sem szenteltek. Úgy tapasztalom, ez itt minden téren így megy, nincsenek megnevezve sem a buszok, sem a fejlejtők az áldozatok, a nemzeti egység jegyében közönytelen és felejtés vonatkozik mindennek. Mindenki tudja, mi kellene tenni, hogy a dolgok működjenek: de senki sem teszi semmit, nehogy valamit elrontson, valakit megbántson, netán saját magát ártson. A nagy mellébeszésekben a szocialista realizmus köszön vissza, ezért érzem három nap után mindig úgy, hogy clegen van. Aztán persze hűt vissza a szívem, mert akármilyen mostoha, mégiscsak ez a szülőföldem.” ■

für die Märtyrer an, und ich kam nicht aus dem Staunen: Das Thema Holocaust interessierte, außer den Betroffenen, einfach niemanden in Komarno. Den Film, dessen Titel «Erinnerung für die Zukunft» lautet, wollte man in der Stadt erst gar nicht zeigen; schliesslich schrieb der Botschafter der Schweiz an den damaligen Bürgermeister der Stadt, nur so klappte es. Fast 100 Personen kamen zur Aufführung ins Tatra-Kino, obwohl die Vorführung kaum beworben worden war. Dem «Museum an der Donau» habe ich ein Projektionsgerät und VHS-Kassette kostenlos angeboten, doch zeigte man kein Interesse. Dem Zweiten Weltkrieg und den 2700 zugrunde gegangenen Juden hat das Museum ein Zimmer gewidmet. Es befinden sich noch immer die gleichen Gegenstände dort wie in den 50er Jahren, als wir das Museum mit der Schule besuchten. Es scheint, diese Stadt will es aus ihrem Gedächtnis streichen, dass hier einst eine recht große jüdische Gemeinde gelebt hat. Denn andernfalls müsste sie ihrem Gewissen Rechenschaft ablegen. Ich befürchte, dass gilt nicht nur für Komarno, sondern für die ganze Slowakei. Das sind alles nur Eindrücke – ich lebe nicht hier, ich habe keine Alltagserfahrung und somit auch kein Recht, zu urteilen. Doch was mich erschüttert hat: Zufällig habe ich an einer Veranstaltung in der Bibliothek der Universität in Bratislava teilgenommen, wo Professoren und Historiker versucht haben, aus Jozef Tiso einen Nationalhelden zu kreieren.

Naive Träume, bittere Enttäuschungen

2014 lud man Peter Scheiner als ein Gründungsmitglied des Fotoklubs anlässlich dessen 55. Jubiläums nach Komarno ein. Die Ausstellung seiner, die Ereignisse der vergangenen Jahrzehnte dokumentierenden Fotos, war im Museum an der Donau zu sehen, sein Film «Naive Träume», der sich bereits mit der Gegenwart und dem Zukunftsbild der Juden von Komarno beschäftigt, wurde ebenso vorgeführt.

«Ich war neugierig. Wie ist die Lage der heutigen Juden in Komarno? Ich musste feststellen: Obgleich zu den großen Feiertagen immer ein Rabbi aus Budapest anreist und es nicht wenige Besucher gibt: Es geht eigentlich mehr um Traditionspflege, weniger um eine lebendige Gemeinde. Es kann sein, dass in zwanzig Jahren ein Kulturzentrum verbleibt – ich hoffe sehr, zumindest dies, denn für die zukünftige Generation wäre das sehr wichtig –, wo jeder erkennen kann, dass hier auch Juden gelebt haben; aber sie sind ausgestorben, haben aufgegeben, sind assimiliert. Ich weiß, dass aus der Ferne kommende Menschen kein Recht haben, Ratschläge zu erteilen, doch haben auch wir, meine Frau – die überhaupt keine Bezugspunkte zu Komarno hat, die auch die Sprache nicht spricht -- und ich mit den Filmen versucht, dazu beizutragen, dass die Vergangenheit und Gegenwart der hiesigen Juden zum Thema wird. Hier blockt jedoch fast jedermann ab, und wenn

die Leute dennoch darüber reden müssen, tun sie es in der dritten Person. Sie sprechen über jene, die die andern vertrieben haben, doch sie sprechen nicht darüber, dass sowohl auf dieser wie auch auf der anderen Seite unsere Ahnen gestanden haben. Ich erwarte keine öffentliche Entschuldigung, nur eine Art Mitgefühl, das Eingeständnis dessen, dass auch wir, ja, auch wir, verantwortlich sind. Vor dem Krieg haben 2743 Juden in Komarno gelebt, 248 kamen zurück; heute hat die Gemeinde 45 Mitglieder. Anfang Juni 2014 war der 70. Jahrestag der Deportierung, doch hielten es der Bürgermeister und der Stadtrat für nicht notwendig, dass man die Bevölkerung über diesen Gedenktag ausreichend informiert. Die offizielle Meinung war, dass dies die Aufgabe der jüdischen Kultusgemeinde sei. Für die ausländischen Gäste wurde eine Sightseeing-Tour organisiert und die Besucher waren begierig darauf, jüdische Einrichtungen oder überhaupt Spuren jüdischen Lebens zu sehen. Sie konnten die perfekt restaurierte MENHAZ (Synagoge), eine kleine Gedenktafel am Ort der ersten Synagoge im Europapark von Komarno und das «Universal-Denkmal» der zwischen 1940 und 1945 umgekommenen Bürger von Komarno sehen. Zum Gedenken an die 2743 umgekommenen Juden benannte man keine einzige Gasse. Ich mache die Erfahrung, und das geschieht auf fast allen Gebieten, dass weder die Spitzel, noch die Denunzianten, noch die Opfer genannt werden. Im Sinne der nationalen Einheit gilt für alle Gnade und Vergessen. Alle wissen, was man tun müsste, damit die Dinge funktionieren, doch macht niemand etwas, aus Angst, etwas kaputtzumachen, oder jemanden zu verletzen, sich womöglich selbst zu schaden. Bei den vielen Ausflüchten grüßt wieder der sozialistische Realismus, deshalb verspüre ich nach drei Tagen immer, dass ich genug habe. Mein Herz zieht mich dennoch hierher zurück, denn obschon eine stiefmütterliche, es ist doch meine Heimat.»